

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СФЕРИ ТОВАРНОГО ОБІГУ

Н. С. СИТНИК, кандидат економічних наук
(Львівська державна фінансова академія)

Анотація. Проаналізовано показники продуктивності праці у роздрібній торгівлі за регіонами України. Наведено динаміку змін показників фахово-професійної забезпеченості трудового потенціалу роздрібної торгівлі України. Визначено послідовність реалізації та засоби державної політики модернізації трудового потенціалу та трудових відносин у сфері товарного обігу України.

Ключові слова: державна політика, трудовий потенціал, модернізація, товарний обіг.

Сфера товарного обігу України володіє недостатньо реалізованими можливостями її кадрового забезпечення, які можуть бути використаними з метою підвищення ефективності та забезпечення розширеного відтворення робочої сили та виробничих відносин. В Україні спостерігаються істотні асиметрії як у розвитку, так і ефективності використання трудового потенціалу сфери товарного обігу у регіональному вимірі.

Наприклад, товарооборот роздрібної торгівлі у Донецькій області (максимальне значення) становив у 2011 р. 55,0 млрд грн, тоді як у Чернівецькій області (мінімальне значення) – 8,0 млрд грн, тобто різниця становила 8 разів. У розрахунку на одну особу спостерігається дещо менша, втім, також істотна диференціація – 2,2 разу (між найбільшим значенням в Одеській області (7,4 тис. грн/особу) та найменшим – у Сумській області (3,3 тис. грн/особу).

Рівень забезпеченості підприємств роздрібної торгівлі персоналом істотно відрізняється: у Дніпропетровській області (найбільше значення) середньооблікова чисельність працівників становила у 2011 р. 49,0 тис. осіб, у Чернівецькій області (найменше значення) – 4,3 тис. осіб або у 11,4 разу менше.

Отже, питання модернізації трудового потенціалу сфери товарного обігу та реалізація відповідної ціленаправленої державної полі-

тики поступово виходять на передній план наукових досліджень.

У своїх наукових працях вчені та практики, зокрема О. Барановський, І. Білько, П. Іванов, А. Ковальов, В. Мунтян, С. Хантінгтон, В. Шлемко, займалися дослідженнями окремих аспектів модернізаційних теорій. Водночас актуальними залишаються питання реалізації державної політики модернізації трудового потенціалу сфери товарного обігу.

Мета статті – розглянути особливості реалізації державної політики модернізації трудового потенціалу сфери товарного обігу.

Завданнями статті є:

- проаналізувати показники продуктивності праці у роздрібній торгівлі за регіонами України;
- навести динаміку змін показників фахово-професійної забезпеченості трудового потенціалу роздрібної торгівлі України;
- визначити послідовність реалізації та засоби державної політики модернізації трудового потенціалу та трудових відносин у сфері товарного обігу України.

У небагатьох регіонах України рівень реалізації трудового потенціалу є високим. Головний його показник – продуктивність праці у багатьох регіонах нашої держави залишається нижчим за середньодержавне значення – 190,4 тис. грн/особу (рис. 1). До регіонів, де показник продуктивності праці вищий за се-

редній, зараховані міста Київ і Севастополь, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Одеська, Харківська та Черкаська області. У решти 18 регіонів України

ефективність використання персоналу низька. Особливо слабкі позиції у Хмельницької, Рівненської, Волинської, Житомирської та Луганської областей.

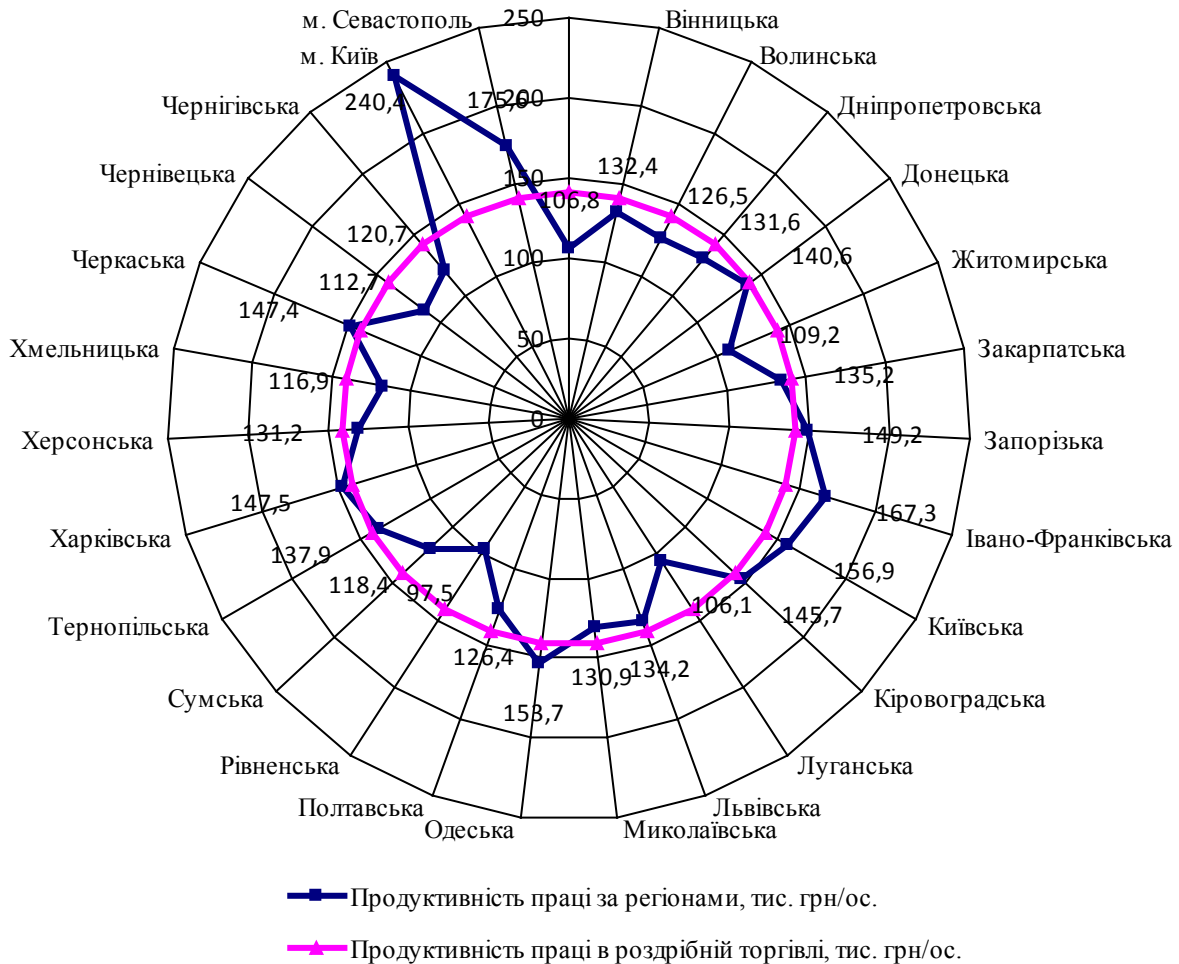

Рис. 1. Показники продуктивності праці у роздрібній торгівлі за регіонами України у 2011 р.

Реалізація можливостей трудових ресурсів сфери товарного обігу виражається не лише торговельному обслуговуванні та обсягах товарообороту, що забезпечує торговельний персонал, але й у здатності накопичувати інтелектуальний капітал та ефективно реалізовувати його шляхом удосконалення торгово-технологічного процесу, систем якості управління, організації праці та торговельного бізнесу загалом, управління розвитком торгово-дистрибуційних мереж.

Відтак, важливим чинником реалізації трудового потенціалу сфери товарного обігу є фахово-професійний розвиток персоналу підприємств галузі. Відомо, що недостатність

фахово-професійних умов призводить до браку кваліфікованих кадрів, передусім управлінських, і внаслідок цього – недостатньо висока ефективність системи управління функціонуванням і розвитком підприємств і сфери товарного обігу загалом.

З даних, представлених у табл. 1, видно, що цьому аспекту формування трудового потенціалу сфери товарного обігу України приділяється недостатньо уваги. Так, частка працівників, що навчалися новим професіям, не перевищувала у 2008–2011 рр. одного відсотка, що недостатньо для якісного зростання інтелектуального капіталу суб'єктів господарювання.

Таблиця 1

Показники фахово-професійної забезпеченості трудового потенціалу роздрібної торгівлі України у 2008–2011 рр. [2, с. 381–382, 385, 388; 3, с. 372, 375]

Показник	Рік							
	2008		2009		2010		2011	
	всього, тис. осіб	частка до кількості штатних працівників, %	всього, тис. осіб	частка до кількості штатних працівників, %	всього, тис. осіб	частка до кількості штатних працівників, %	всього, тис. осіб	частка до кількості штатних працівників, %
Кількість працівників, що навчалися новим професіям	9,3	1,0	6,0	0,7	5,8	0,6	6,9	0,7
Кількість працівників, що підвищили кваліфікацію	13,9	1,5	10,6	1,2	11,7	1,2	13,5	1,4
Кількість працівників з повною вищою освітою	274,9	29,4	262,9	30,8	307,8	32,1	317,3	33,4
Кількість працівників з неповною та базовою вищою освітою	243,8	26,0	215,3	25,2	230,9	24,1	234,3	24,7

2011 р. лише 6,9 тис. осіб навчалися новим професіям, що на 2,4 тис. осіб менше проти 2008 р., і попри певне збільшення чисельності працівників, що навчалися новим професіям, 2011 р. проти 2010 р. на 1,1 тис. осіб, частка таких працівників становила лише 0,7 %.

Недостатньою є й частка працівників сфери товарного обігу, які підвищили кваліфікацію. У 2011 р. таких працівників було 13,5 тис. осіб (1,4 % від загальної чисельності зайнятих). Порівняно з 2008 р. цей показник зменшився на 0,4 тис. осіб, що призвело до зменшення частки в структурі на 0,1 в. п.

Позитивно, що протягом 2008–2011 рр. в Україні збільшувалася кількість працівників сфери товарного бігу з повною вищою та з неповною і базовою освітою. У 2011 р. кількість працівників з повною вищою освітою становила 317,3 тис. осіб, що на 42,9 тис. осіб (або на 15,4 %) більше, ніж у 2008 р.

Аналогічні показники для працівників з неповною і базовою освітою у 2011 р. до 2010 р. становили 3,4 тис. осіб (1,5 %). Втім, у загальній чисельності персоналу кількість працівників з повною вищою освітою становила у 2011 р. 33,4 %, а з неповною і базовою

освітою – 24,7 %, що недостатньо для висновку про необхідну забезпеченість вітчизняних економічних агентів сфери товарного обігу необхідним кадровим забезпеченням.

Відповідно, органам державного управління потрібно звернути увагу на підготовку і реалізацію програм сприяння реалізації освітніх та програм підвищення кваліфікації для персоналу сфери товарного обігу.

Перешкоджає реалізації кадрового потенціалу вітчизняної сфери товарного обігу нестабільність персоналу її підприємств (табл. 2). Так, 2011 р. коефіцієнт прийняття персоналу становив 0,531, тобто було прийнято понад половину працівників, що працюють у галузі.

При цьому коефіцієнт вибуття був ще більшим – 0,55 та не змінився порівняно з 2007 р. Не зважаючи на зменшення коефіцієнта прийняття персоналу у 2011 р. до 2007 р. (на 0,08), стабільність кадрового забезпечення підприємств як важлива передумова формування і реалізації трудового потенціалу залишається ненаалежною.

До причин такого стану відноситься й невисока заробітна плата в торгівлі, що залишається однією з найнижчих за видами економіч-

Таблиця 2

Окремі показники передумов формування та реалізації трудового потенціалу роздрібної торгівлі України у 2007–2011 рр. [4, с. 105; 5, с. 96–97; 3, с. 373–374, 377–380]

Показник	Рік					Темпи зростання, % / абсолютне відхилення 2011 р. до	
	2007	2008	2009	2010	2011	2007 р.	2010 р.
Середньооблікова кількість працівників, тис. осіб	510,0	531,1	508,2	512,7	528,6	103,6	103,1
Середньомісячна заробітна плата, грн:							
- на підприємствах роздрібної торгівлі автомобілями, мотоциклами та пальним	1404	1847	1710	2046	2407	171,4	117,6
- на інших підприємствах роздрібної торгівлі	814	1163	1146	1343	1524	187,2	113,5
Коефіцієнт прийняття персоналу	0,61	0,56	0,45	0,52	0,531	-0,08	+0,01
Коефіцієнт вибуття персоналу	0,55	0,60	0,57	0,52	0,55	-	+0,03
Частка працівників, охоплених колективними договорами, %	50,7	51,7	51,1	42,5	43,2	-7,5	+0,7
Частка найманих працівників у віці 15-34 років, %	50,7	50,4	50,0	50,4	51,6	+0,9	+1,2
Частка працюючих пенсіонерів, %	9,8	10,0	10,3	9,6	9,6	-0,2	-

ної діяльності, та низькі темпи її зростання. У 2011 р. середньомісячна заробітна плата на підприємствах роздрібної торгівлі автомобілями, мотоциклами та пальним становила 2407 грн і збільшилася відносно 2010 р. лише на 17,6 %. На інших підприємствах роздрібної торгівлі середня заробітна плата у 2011 р. становила ще менше – 1524 грн і збільшилася до 2010 р. на 13,5 %.

Негативним чинником є й те, що в Україні щорічно зменшується частка працівників, охоплених колективними договорами. Якщо 2007 р. частка таких працівників становила 50,7 %, то 2011 р. зменшилася на 7,5 в. п. – до 43,2 %. В цьому аспекті констатуємо нераціональність сформованої у сфері товарного обігу системи соціально-трудових відносин, зокрема, недотримання принципів соціального партнерства. Відомо, що в таких умовах не стверджувати про належну захищеність прав працівників не доводиться. Це, у свою чергу, перешкоджає стабільності роботи персоналу та є негативною ознакою формування і реалізації трудового потенціалу галузі.

Крім того, немає тенденції до омолодження (важливий чинник креативної інтелектуальної творчої діяльності) кадрового складу вітчизняних підприємств сфери товарного обігу, адже частка працівників у віці 15–34 роки за аналізований період істотно не зростала, а працюючих пенсіонерів – не зменшувалася.

Отже, державну політику, спрямовану на осучаснення трудового потенціалу сфери товарного обігу України, необхідно вдосконалювати. Проте основою цього процесу має стати покращення соціально-трудових відносин. Саме на досягненні цього стратегічного пріоритету має фокусуватися діяльність органів влади та економічних агентів галузі. Покращення соціально-трудових відносин потрібно визначити першим етапом у послідовності державної політики, спрямованої на модернізацію трудового потенціалу вітчизняної сфери товарного обігу (рис. 2). Це зумовлено зниженням рівня захищеності персоналу підприємств і відповідно їх готовності до довготривалої стабільної продуктивної роботи в умовах низького рівня соціальної безпеки, відсутності стимулів як працівників, так і економічних агентів до формування і розвитку інтелектуального капіталу та передумов модернізації трудового потенціалу галузі.

Фактично у сфері товарного обігу України у системі соціально-трудових відносин утворилася ситуація, за якої роботодавці диктують свої умови найманим працівникам. Це стосується рівня оплати праці, її стабільності, умов праці та зайнятості внаслідок тривалого кон'юнктури ринку праці, а також недостатності відповідальності роботодавців і контролю держави за дотриманням законодавства у сфері праці.

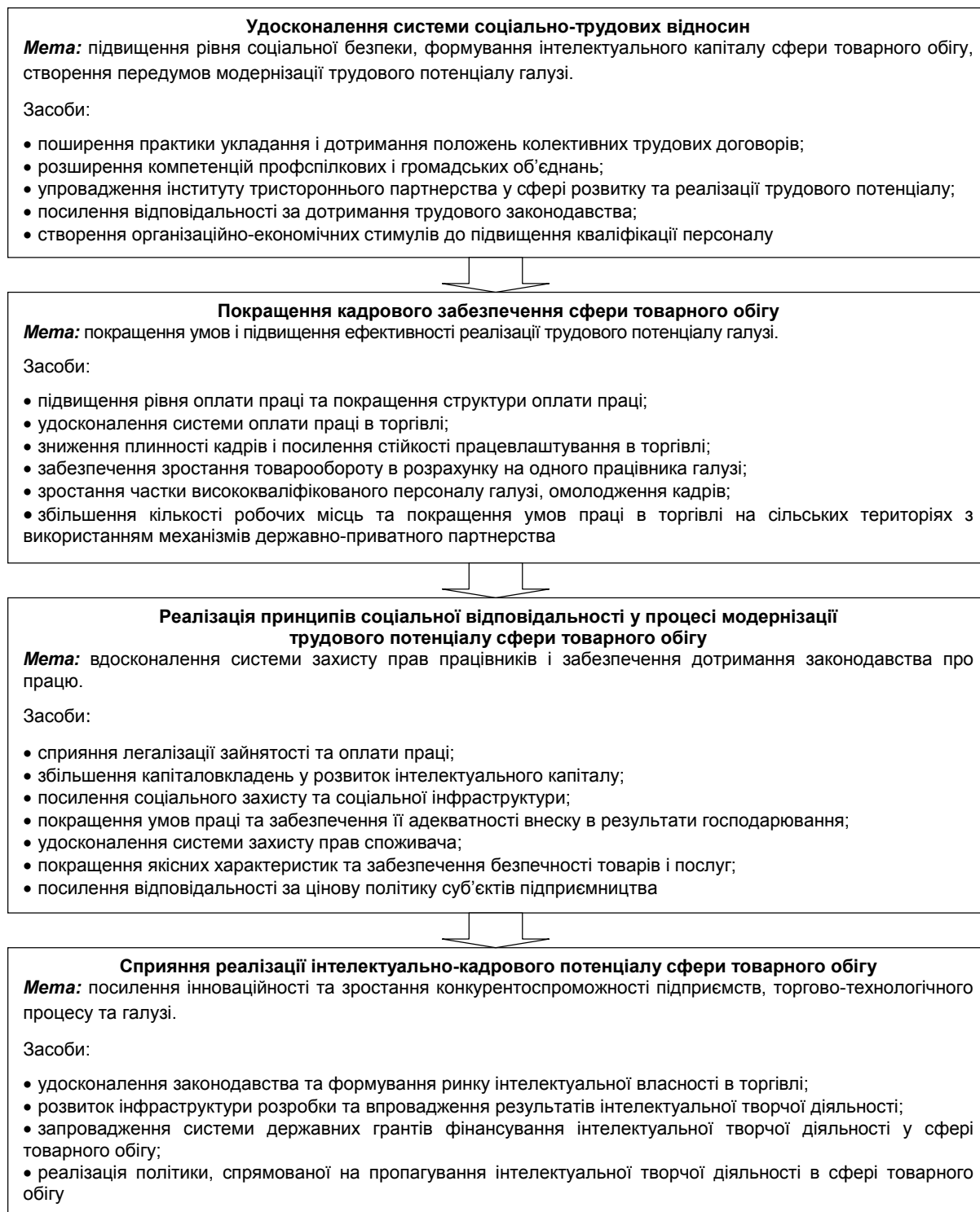

Рис. 2. Послідовність реалізації та засоби державної політики модернізації трудового потенціалу та трудових відносин у сфері товарного обігу України

Тому органам державного управління доцільно зосередитися на поширенні практики укладання і дотримання положень колективних трудових договорів. Задля цього можуть проводитися профілактичні заходи з поінфор-

мування керівників суб'єктів господарювання про необхідність і переваги інституціалізації відносин у площині роботодавця – працівник. Популяризації практики укладання трудових угод сприятиме й розширення компетенцій

профспілкових і громадських об'єднань, керівники яких можуть включатися до депутатських комісій і громадських рад при регіональних і місцевих органів влади, впливаючи на рішення влади, контролюючи їх і відстоюючи права працівників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Регіони України у 2012 році : стат. зб. – К. : Держ. служба статистики України, 2012. – Ч. 1. – 310 с.
2. Статистичний щорічник України за 2010 рік. – Держкомстат України. – К. : Август Трейд, 2011. – 560 с.
3. Статистичний щорічник України за 2011 рік / Держкомстат України. – К. : Август Трейд, 2012. – 558 с.
4. Роздрібна торгівля України у 2000–2010 рр. / Державна служба статистики України. – К. : Держ. служба статистики України, 2011. – 191 с.
5. Роздрібна торгівля України у 2011 році : стат. зб. – К. : Держ. служба статистики України, 2012. – 178 с.

Н. С. Ситник, кандидат економічних наук (Львовская государственная финансовая академия). **Реализация государственной политики модернизации трудового потенциала сферы товарного оборота.**

Аннотация. Проанализированы показатели продуктивности работы в розничной торговле по регионам Украины. Приведена динамика изменений показателей профессионального обеспечения трудового потенциала розничной торговли Украины. Определена последовательность реализации и инструменты государственной политики модернизации трудового потенциала и трудовых отношений в сфере товарного оборота Украины.

Ключевые слова: государственная политика, трудовой потенциал, модернизация, товарный оборот.

N. S. Sytnyk, Cand. Econ. Sci., associate professor (Lviv State Academy of Finance). **Realisation of state policy of commodity turn sphere labour potential modernisation.**

Summary. Indicators of work efficiency in retail trade on regions of Ukraine are analyzed. Dynamics of changes of indicators of professional maintenance of Ukraine retail trade labour potential is resulted. The sequence of realization and tools of state policy of modernization of labour potential and labour relations in Ukraine commodity turn sphere is defined.

Keywords: state policy, labour potential, modernization, commodity turn.